

RECENSIES

gebeurtenissen op het spoor komt. Zo leverde Insingers informatie aan Den Haag in 1956 over de komende aanval van Frankrijk, Engeland en Israël op Egypte (Suez-oorlog) hem geen pluim op de steek van het ambtsgewaad doch slechts de persoonlijke titel 'Wildeman' op. 4) Evenmin munten zijn chefs uit door scherpzinnigheid: zij hebben de verkeerde contacten om een goed oordeel te ontwikkelen over de politieke ontwikkelingen zoals de gezant onder wie hij in Teheran diende; zij zijn hard, onredelijk en onbeholpen zoals de permanente vertegenwoordiger bij de NAVO (Boon); of zij zijn ijdel zoals zijn tweede ambassadeur in Canberra (De Beus). De voeg hier de namen van twee betrokkenen toe, een geste die Insinger tegenover zijn lezers niet maakt; hij dwingt hen daartoe de 'Gids van het Departement' te raadplegen.

Deze diplomaten-onvolkomenheden vormen echter niet de hoofdschotel van Insingers memoires. Dat zijn zoals gezegd de gebeurtenissen op de diverse standplaatsen, en die zijn met een vlotte, nu en dan bloemrijke en humoristische pen geschreven. Boeiend zijn de beschrijving van de gebeurtenissen in Teheran ten tijde van Mossadecq, van zijn reis door Algerije in 1957 en van de rondreis door Australisch Nieuw-Guinea. De angst voor de Kongolese furie tegen alles wat blank was klinkt helder door in de beschrijving van het bezoek aan het Zaïre van Mobutu. Kroonprins Juan Carlos van Spanje was voor Insinger al steunpilaar van een democratisch Spanje, toen de latere koning door anderen, de Nederlandse regering inclusief, nog voor een marionet van dictator Franco en een bon-vivant werd aangezien.

Insingers *De achterkant van de diplomatie* is als terugblik van de auteur op de hoogtepunten van zijn loopbaan een geslaagd boek. Wie het op bladzijde 188 dichtslaat, verkeert in de mening, dat hij de diplomaat en mens Insinger beter heeft leren kennen. Diens kijk op de omgeving, zijn interesse voor de lokale situatie, zijn stijl van onderhandelen en volharden en niet in de laatste plaats zijn gevoeligheid voor het vrouwelijk schoon dat zijn diplomatenpad kruist, komen genoegzaam tot uitdrukking. Wanneer Insinger met de titel van zijn memoires het menselijke van de diplomaat en zijn carrière in tegenstelling tot de formele, onpersoonlijke voorkant over het voetlicht heeft willen brengen, is zijn opzet naar mijn mening geslaagd. Had hij een ruimere strekking op het oog, dan is die onvoldoende uit de verf gekomen.

A. E. Kersten

C. Wiebes, B. Zeeman, ed., *Indonesische dagboeknotities van dr. H. N. Boon 1946-1949* (Houten: De Haan, 1986, 228 blz., f37,50, ISBN 90 228 4582 6).

De auteurs hebben met deze uitgave een belangrijk egodocument, tot nu toe 'verborgen' in het Algemeen Rijksarchief, voor een breder publiek toegankelijk gemaakt. Boon was achtereenvolgens als waarnemend politiek adviseur van Van Mook (december 1946-juni 1947), als chef der directie politieke zaken (december 1947-juni 1949) en als waarnemend secretaris-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken (juni 1949-december 1949) betrokken bij de roerige slotfase der Nederlands-Indonesische betrekkingen binnen één staatsverband.

Over het algemeen zijn de gebeurtenissen uit die periode inmiddels voldoende bekend. De aantekeningen van Boon brengen geen schokkende nieuwe feiten naar voren. Wat de lezer daarom in eerste instantie interesseert, is de persoonlijke visie van de auteur op mensen en

zaken, evenals de mate van zijn betrokkenheid bij de gebeurtenissen. Bij zijn aankomst in Batavia in december 1946 is Boon, zoals hij in een voorwoord bij de uitgave schrijft 'wel erg 'junior''. Na twee weken schrijft Boon aan zijn vrouw: 'Het werk is hier ongetwijfeld veel interessanter, omdat ik werkelijk in de onmiddellijke omgeving van de Lt. GG zit en met alle 'groote' mannen kan spreken. Er gaat praktisch niets van betekenis om of ik weet ervan' (17).

Boon blijft ook in de volgende jaren toeschouwer. Dan moet hij ervaren dat hij lang niet alles te zien of te horen krijgt, vooral niet wanneer de betrekkingen met minister Stikker weer eens verstoord zijn (bijvoorbeeld 127, 131, 172, 183). Hij lijkt daar evenwel niet al te rouwig om. Te zeer is hij zich bewust van 'de talloze lijken' van ambtenaren en politici, die zich meer dan hij inlieten met het Nederlands-Indonesisch conflict (184). En al te goed beseft hij welke vallen er in Batavia voor Nederlandse bestuurders worden opgesteld door Indische ambtenaren 'voor wie hun positie alles is en die zonder aanzien van persoon of beginsel zich tot die positie hebben opgewerkt en zich eraan vastklemmen' (23). Wie daarbij dan nog de rugdekking uit Den Haag verliest, is reddeloos verloren. Dat is voor Boon dan ook 'de grondreden', waarom hij na 1946 geen gevolg geeft aan verschillende verzoeken om in een of andere hoedanigheid naar Indië te gaan (194).

Een tweede reden moet ongetwijfeld zijn geweest het besef van de uitzichtloosheid van de situatie. Na een bezoek aan Djokja schrijft Boon, dat zijn melancholie op een dieptepunt is aangekomen, 'zooals ik sinds mijn prille jeugd niet meer heb meegemaakt' (80). Bij herhaling brengt de auteur dagen door 'om te peinzen over mogelijke oplossingen, zonder er te vinden' (101; 117, 143, 167, 175).

Blijft Boon dus als actor op de achtergrond, wat is zijn rol als toeschouwer? Een sombere. In zijn voorwoord schrijft Boon, dat het dagboek hem de mogelijkheid gaf 'de vragen waarmee ik worstelde en waarop ik in mijn omgeving geen antwoord kon krijgen, als het ware van mij af te schrijven' (9). Daarmee onderscheidt het dagboek zich van de egodocumenten (meestal memoires), waaraan we gewend zijn van diplomaten. De ironie komt slechts zelden om de hoek kijken, bijvoorbeeld bij de beschrijving van de overigens gemakkelijke prooi van Van Vredenburg na diens benoeming tot administrateur van Tangerang: 'Zelf wil hij alleen nog maar Minister President worden, maar voorlopig is hij met Tangerang zeer tevreden' (121). Overheersend is de bezorgde kijk op de ministers, die het verkeerd doen, terwijl Boon zelf meestal niet weet hoe het beter moet. Een eerlijk en realistisch relaas.

De bezorgers van de dagboeknotities hebben een gelukkige keus gedaan door slechts de voor de Indonesische kwestie relevante passages uit het dagboek te selecteren en door hiaten in het relaas te voorzien van een korte verbindende, zakelijke tekst. Daarnaast is op enkele plaatsen het dagboek goed aangevuld met particuliere brieven van Boon. Ten aanzien van de annotatie blijven nog enige wensen bestaan. Een veelvuldiger verwijzing naar de Amerikaanse *Foreign Relations Papers* en de *Officiële Bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische Betrekkingen* was op haar plaats geweest. Een enkele keer wordt een persoon niet geïntroduceerd, terwijl een index van personen waarschijnlijk een betere introductie zou hebben opgeleverd dan het notenapparaat. Hier en daar ontsiert ook een kleine fout de bezorging, zoals op bladzijde 20, waar bij een van de foto's met dramatis personae de aanduiding in het onderschrift precies tegengesteld is aan de fotografische weergave. Maar over het geheel genomen mag men met deze uitgave zeer content zijn.

R. Gase, *Beel in Batavia. Van contact tot conflict. Verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948* ([Baarn], Anthos/In den Toren, 1986, 330 blz., f32,50, ISBN 90 6074 179 x).

De Nederlandse bemoeienissen met Indonesië in de periode 1945-1949 lijken maar op één manier beschreven te kunnen worden: in termen van (politieke, diplomatieke en militaire) incidenten. Dit geldt ook voor het jaar 1948, waarin de Renville-overeenkomst werd gevolgd door de Critchley-Duboisvoorstellen. Het aantreden van het kabinet-Drees-Van Schaik leek een kentering te betekenen. Het roer kwam in handen van doelbewuste politici van katholieke snit, die zich verzetten tegen het telkens 'afglijden', zoals dat in het toenmalige jargon heette, van eenmaal ingenomen posities. Maar al spoedig volgden nieuwe incidenten: de nota-Cochran, die weinig afweek van de Critchley-Duboisvoorstellen; de communistische opstand van Madioen, die de Republiek Indonesië in internationaal politiek opzicht meer goed dan kwaad deed; en tenslotte een tweede militaire actie, die het definitieve einde van de Nederlands-Indonesische betrekkingen binnen één staatsverband inluidde.

Deze aaneenrijging van incidenten vindt men ook in R. Gase, *Beel in Batavia. Van contact tot conflict. Verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948*. Van de drie delen van de titel is het laatste het meest juiste. Gedurende de door Gase behandelde periode (van de Renville-overeenkomst tot het begin van de tweede politionele actie) was Beel slechts twee maanden in Batavia. Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat pas na een kleine tweehonderd bladzijden de lezer Beel in Batavia aantreft.

Met veel meer recht zou Gase zijn boek hebben kunnen noemen 'Neher in Batavia', want deze gedelegeerde van het opperbestuur was, zoals de auteur zelf opmerkt, de 'enige man, die gedurende geheel 1948 in Indonesië op het hoogste niveau werkzaam is geweest' (290). De hoofdmoot van het werk van Gase bestaat uit citaten uit de correspondentie tussen politici en ambtenaren in Indonesië en Nederland, ontleend aan particuliere archieven. In die correspondentie speelt Neher een prominente rol. Terecht merkt de auteur in een voorwoord op, dat Neher uit de correspondentie in de archiefcollecties van Beel en Drees naar voren treedt als 'een zeer integere en uitermate loyale man, die een gemis aan geprofileerde opvattingen over het te volgen beleid wist te compenseren door een natuurlijke mensenkennis' (7).

Neher is daardoor een interessante bron voor wie meer over de onderlinge verhoudingen tussen een aantal Nederlandse hoofdrolspelers wil weten. De integriteit van Neher maakt het Gase ook mogelijk zijn morele verontwaardiging over bepaalde Nederlandse handelingen te verwickelen in of te laten sanctioneren door de woorden van Neher.

Anderzijds is het de vraag of wie meer wil weten over de 'verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948' zich nu primair moet laven aan de bron van Neher in het bijzonder of aan de particuliere archieven in het algemeen. De notulen van de ministerraad heeft Gase wel gezien, maar behoudens een enkele uitzondering zijn de ministeriële archieven niet geraadpleegd. Zulke vérgaande pretenties heeft de auteur, schrijft hij (9), ook niet gehad. Maar als hij in dezelfde zin zegt, dat hij met zijn boek hoopt 'aan te tonen, dat dikwijls persoonlijke tegenstellingen en ambities, veel meer dan verschillen in opzicht over het te volgen beleid, ten grondslag lagen aan de zeer moeizame wijze waarop in Indonesië de zo noodzakelijke veranderingen konden worden doorgevoerd', dan lijkt mij deze overtuiging in de eerste plaats het gevolg juist van die typische bronnenselectie.

Met louter deze beperkte pretentie als richtsnoer werd de selectie uit de gekozen bronnen er